

ép malomkő feküdt, lapjával a földre helyezve. A gerendától 0,5 m-re keletre és 1,1 m-re nyugatra habarcsba rakott négyszögű kőalapon egy-egy kőpillér áll. A keleti kőpillér 25 × 30 cm méretű, 0,6 m mélységben téglafallal és kővel van körberakva. A kutatóárokban az akna és a keleti pillér közé eső szakaszán a következő rétegeket lehetett megfigyelni: a szemét és téglatörmelék alatt van az egész malomteret elborító égett pala-faszén réteg, az 1947 vagy 1948-ban történt égés maradványa. Ez alatt barna laza feltöltés van, a keleti részen fekete agyag és faszénnel kevert agyagcsikkal. A felszíntől mintegy 0,6 m-re átégett agyag padlószint van, a fagerenda alatti fal megmaradt faltető vonalával egy szinten. Ez alatt lazább feltöltés húzódik faszénnel, téglatörmelékkel keverve. Alatta tömör sötétszürke letaposott agyagréteg, egy újabb padlószint volt megfigyelhető, amelynek alsó része egyenetlenül csatlakozik a sárga, egynemű bolygatatlan (?) homokréteghez, amely rétegben – közvetlenül a keleti pillér alatti köveknél – ovális tűzhelyet tártunk fel. Mindez a malomépület többszöri leégéséről, újjáépítéséről, új padlószintek kialakításáról tanúskodik.

Az árok további mélyítéskor a keleti pillér nyugati oldalánál 0,8 m széles kőfalat találtunk. Ugyanilyen rakású és szerkezetű falon áll a nyugati pillér, és két párhuzamos fal egybe van építve a rájuk merőleges fallal. E fal mellől, az árok közepén, a nyugati pillér és gerenda közötti részből 1,1 m mélységből belül mázas 17. századi edénytöredékek kerültek elő. A metszetfalban látszó fal mellől sárgásbarna mázas edénytöredékeket szedtünk ki, melyek inkább a 17. sz. végére mutatnak, vagy a 18. sz. elejére. Az 1. sz. kutatóárok déli metszetrajzán az igen bonyolult, aprólékos rétegekből kihámozható, hogy a korai épület, amelyből egy négyszögű falrészlet maradt, leégett. Ez is többszöri leégést, újjáépítést, és legalább három padlószintet mutat a legutóbbi (1948-as) betonpadlón kívül. Úgy tűnik, itt a 17. századra tehető a legkorábbi fal, akkor viszont az árok északi metszeténél feltárt ovális tüzelőhely ennél korábbi. A két kőpillér, amelyeken egy-egy nagy faoszlop állhatott, legkorábban a 17. század végén készülhetett.

A nyugati kőpillértől nyugatra eső árokszakasz északi metszetéről következő olvasható le: a mai szinttől számítva 0,7–0,8 m mélységig terjedő feltöltésből 18–19. századi edénytöredékek és vastárgyak kerültek elő. Találtunk a pillér alatti kőfaltól nyugatra 1,1 m mélységben egy 1850-es krajcárt. Megkerestük a nagyobbik helyiséget nyugaton osztó fal alapozását. Az osztófal tetjén 0,25 m széles, 0,2 m vastag beton van, alatta pársor kő 0,4 m szélességben a földre lerakva. Ezek alatt viszont igen széles kőfal alapját találtuk. A földbe rakott fal síkjától keletre még 0,5 cm-re van a fal síkja, nyugatra 0,25 m-re. Az egész fal szélessége 1,15 m.

Középen kiszélesítettük az 1. sz. kutatóárokot. A két kőpillértől északra vaspántokkal megerősített nagyméretű őrlőkövet találtunk, a fagerenda szintjén. Középen a nagyméretű lyuk mellett három kisebb is mélyed a kőbe. A malomkőtől nyugatra a keskeny válaszfal mel-

lett egy újabb, téglából kifalazott aknát találtunk, egy melléje épített igen keskeny falszakasszal. Ez a malomnak a legutóbbi, gépesített periódusához tartozott.

Az 1. sz. kutatóárokot nyugat felé folytattuk a termet választó keskeny fal és az épület nyugati fala közötti szakaszon. A fal nyugati síkja előtt 0,65 × 0,45 m-es beton-tömböt találtunk. Elszállítottuk a felső égett törmelékét, amely alatt ferdén mélyülő betoncsatornát találtunk. Feltehetően mégis itt folyt ki a víz, ami a kerekeket hajtotta. A betoncsatorna elbontása után habarcsba rakott tömör kőfalat találtunk, a keleti részen 1 m, a nyugatin 0,6 m mélységig, majd alatta ugyancsak ferdén futó sárga homok–barna törmelék–sárga homok réteget váltakozva 1,8 m mélységig, ezek alatt pedig faszenes laza égésréteget. Bár 2,25 m mélységig ástunk le, mégsem találtuk meg az árok alját, viszont az omladékos föld miatt veszélyes lett volna mélyebbre ásni. 2,75 m széles, kőfallal körbevett csatornát találtunk itt, amelyben a vízikerekek forogtak. A csatorna vagy vizesárok keleti kőfala azonos a nagy helyiséget nyugaton osztó, felül betonfallal, amely alul, ahol a vizesárok keleti falát alkotja, 0,5 m széles. Vakolt, egyenes síkú kőfal a betonpadlótól számítva 1,42 m mélységig. E mélységben alapozási kiugrás van, 0,2 m széles. Itt van egy nagy kő, ennek alja 1,75 m mélységben van, ez egy szint, ez alatt a déli metszetfalban jól látható egy égésréteg. A fal kő- és téglafalazatban folytatódik, a téglák között kemény meszes-kavicsos habarcs, 2,5 m mélységben sem értük el az alját. A keleti faltól 0,6 m-re vascső van lent az árokban. Érdekesen alakított a vizesárok nyugati fala. Ez nem azonos a malom nyugati felmenő falával, hanem annak belső oldalához egy 0,85 cm széles kőfal tartozik, így a malomárok nyugati fala a felmenő fallal együtt 1,65 m széles. A vizesárok nyugati fala is vakolt, és ugyancsak 1,75 m mélységben van az alapozási padka.

A malom kisebbik keleti helyiségében a keleti válaszfal alapozását a fal keleti síkjánál 0,75 m mélységben találtuk, amely alatt egy korábbi fal másmilyen habarcsú alapfala található. E kisebb helyiségben a kutatóárokban nem lehetett dolgozni, mert 1 méteres, 0,4 m mély betonlapok, köztük két 0,3 m mély betoncsatornából áll az aljzat. Ezeket a legutóbbi periódusban használt dízelmotor üzemeltetésnél készítették, és gépalapok voltak. Az épülethez keleten hozzáépített, legutóbbi garáznak használt kis helyiség középső falának alapozását is megkerestük. E helyiségben téglából készült gépalapok álltak.

DR. VALTER ILONA

233. Páty, Malom-dűlő (MRT 7. k. 13/9. lelőhely (Pest megye) B, LT, Ró, A, Á

Folytatódott a Füzes-patak Ny-i partja mellett, az M1-es autópálya és 100-as út között, a Terminál Rt. tereprendezési munkálatai miatt 1997. októberében kezdett építkezést megelőző feltárás. A beruházó által biztosí-

tott két hónap alatt, a mintegy 9 hektáros lelőhelynek csak kis részét tudtuk feltárni (kb. 0,6 hektár). Tisztázni próbáltuk az 1997-es humuszolás után felszínen látszó kőépületeket, folytattuk a már elkezdett és be nem fejezett objektumokat.

A település több periódusú. A legfelső szinteket már az idők folyamán elszántották. 11–12. századi kerámia, 10. század eleji bizánci érem és avar övveretek jelzik, hogy a terület ekkor is lakott volt. A humuszolás utáni felszínt szinte mindenütt szétszántott kövek borították. Ez már a római település, melynek négy periódusát sikerült elkülöníteni, alatta még egy kelta és egy bronzkori telep is előkerült.

A domboldalt legkorábban a középső bronzkorban lakták. Kb. 10 gödör köthető ehhez az időszakhoz. Az egyik biztosan a Mészbetétes edények népéhez tartozott, egy másiktól pedig 10 db jellegzetes kicsi egyfülű bögre került elő (Vatya kultúra).

A római foglалás előtti kelta telephez tartozó objektumot, illetve leletanyagot két helyen sikerült megfigyelni. Egy földbe mélyített ház területéről 6 db Kr. e. 2–1. századi ezüstpénz került elő, egy másik aljáról pedig, ép, bikónikus, egyfülű kis korsó látott napvilágot. Mind a kettő kétrétegű gödörház, ahol a felső szint a markomann háborúk alatt égett le, s az alsó ház köthető a kelta telephez.

A kelta eraviszkuszok folyamatosan éltek tovább itt a római hódítás után is. Jellegzetes leletanyaguk: festett sávós korsók, „S” profilú tálak, besimított díszítésű hombárok, kézzel formált edények (dák jellegű díszítéssel) gyakoriak a település 1–2. századi periódusában. Festett és bepecsételt római edényekkel együtt fordulnak elő. Ezüst szárnyas fibulák és egygombos, erős profilú bronzfibulák kelteznek még ezt az időszakot. Főleg tárolóvermek (16 db), agyagkitermelő s egyéb gödrök (kb. 11 db), különböző kemencék (5 db, köztük egy edényégető), kerek gödörházak (4 db) és téglalap alakú, félig földbe mélyített házak (6 db) köthetők ehhez a periódushoz.

Római import áru, érem, terra sigillata csak ritkán fordul elő ezekben az objektumokban. 1. század végi (Flavius, Domitianus) – 2. század eleji dél-galliai áruk egy gödörházban és egy téglalap alakú házban kerültek elő. Az 1. századi érmek főleg szórványok, objektumhoz csak kettő köthető. E korai telep szintjéig nem minden szelvényben volt időnk lemenni, így az ide kapcsolható objektumok száma sokkal nagyobb lehet a feltártakénál.

A 2. században egészen a markomann háborúig tovább élt a telep bennszülött lakossága. Mellettük római építési technikát és kereskedelmi árukat igénylő új lakosság is megjelenik. Hadrianus–Antoninus Pius kori sigillatak, bepecsételt kerámia, festett és szürke római kerámia színezi a korábbi kelta jellegű anyagot. Néhány korábbi gödörház és téglalap alakú földbe mélyített ház tovább él, illetve több ilyen típusú lakóház csak ekkor létesült. A gödörházak szabálytalan alakúak, felmenő faluk gyakran agyagtéglából épült vagy paticsos sövény-

falból (kb. 14 obj.). A téglalap alakú földbe mélyített házak nyeregtetősek, ÉK-i sarkukban kemencével (gyakran kőkemence) felmenő paticsos sövényfallal (6 obj.). Ezek közül három egymástól kb. egyenlő távolságra, egy K-Ny-i vonal mentén feküdt. Megjelennek a felszíni gerendavázás vagy cölöpszerkezetes sövényfalú házak is (10 obj.). Továbbra is sok a különböző rendeltetésű gödör (kb. 22 obj.), a telep nyugati szélét egy széles sávban szemétdödrök övezik. Igen sok a szabadtéri tűzhely, kenyérsütő kemence stb. melyeknek többnyire csak átégett paticsos alját találjuk meg (13 obj.). Ezekből néha égett üvegsalak, illetve fémsalak is előkerült.

A kőépítkezés első periódusa is ekkor, a 2. század közepén kezdődött. Több kőfal, illetve kiszedett fal tehető erre az időszakra. Keltező leletanyag hiányában gyakran csak rétegtani helyzetük (pl. alatta korábbi gödör, felette későbbi kőépület stb.) alapján lehet keltezni a falakat.

A markomann háború égésrétegét igen sok objektumban (kb. 10–12) ki lehetett mutatni. Kőépületben csak egy helyen találtunk ilyen égésréteg alatt korábbi, jól megépített kőfalat.

A település világkora a Severusok idején volt. A legtöbb terra sigillata a 2. század utolsó negyedére – 3. század első harmadára tehető (kb. 250 db). A markomann háborúk nem pusztították el teljesen a helyi lakosságot. Ezt bizonyítja, hogy gyakran megújították a korábbi gödörházakat és téglalap alakú földbe mélyített házakat (8 obj.), pl. egy kerek gödörház fölé téglalap alakú nagyobb házat építettek stb. Az előző korszakhoz hasonló új cölöpszerkezetes felszíni házak is épülnek (5 obj.). Helyenként planíroztak az építkezés előtt és a korábbi gödörházakat 2. század végi anyaggal töltötték fel. Az egymás feletti több periódus a kőépítkezésnél is megfigyelhető. Néha belealapozták a kőépületet az alsó gödörbe, vagy egy korábbi felszíni ház bedőlt paticsfalára építették rá a kőépületet. A kőépületek egy része csak kőalapozású volt, felmenő fala paticsból vagy agyagtéglából épült. Egy-két esetben fekete, döngölt agyagpadló nyomai is kimutathatók. A feltárt részen kb. 30 helyen figyeltünk meg Severus kori építkezést. Ezek között három nagy kőépület található, valamennyi több periódusú, sokhelyiséges épület. Tetejüket tegula és imbrex fedte, az egyiknél a világításra szolgáló agyag toronymodell töredéke is megmaradt. Ezeknek a kőépületeknek csak az alapozását találtuk meg, padlószintjüket legtöbb helyen már elszántották. Három helyiségben sikerült lapos járólapokat megfigyelni, melyeket belső udvarok kikövezésére használhattak.

Ekkor épült a terület északi felén (M1 autópálya felőli részen) egy K-Ny irányú „kerítésfal”, melyet kb. 40 méter hosszan követtünk, majd befordult dél felé. A terület közepén a humuszolás után látszott egy hasonló irányú, kb. 90 méter hosszú kővonulat, melyből 1999-re csak 40 méter maradt meg a dombtetőn. Szélessége 3–4 méter. Kőalapozású út lehetett, sajnos mindkét végét elvitték a gépek. Alatta korábbi gödörházak voltak.

A telep nyugati szélén a humuszosítás után megfigyelhető volt egy É-D irányú „kerítésfal” két részlete is (6 m, illetve 25 m). Sajnos ide építették a villanyvezetéket 1998 nyarán.

Ezt a korszakot is egy égésréteg zárja, amely a terra sigillaták tanúsága szerint 233-ra tehető.

A 3. század második feléhez és a 4. századhoz már kevesebb épületet tudunk kötni. Többségüket elszántották. Terra sigillata a 3. század közepéről–második feléből csak néhány került elő, köztük egy észak-afrikai gyártmány (6 db). A többrétegű kőépületek legfelső periódusa, főleg ha besimított vagy mázas kerámia, illetve 4. századi érem is volt benne, biztosan erre az időszakra tehető (kb. 10 épület). Az érmek Diocletianustól Gratianusig terjednek. Mind a három nagy kőépületnél kimutatható ilyen későbbi hozzáépítés, egyiknél két téglából s kövekből épített kemence is előkerült. A rétegtani helyzet alapján még kb. 15 épületet tehetünk erre az időszakra. Egyiknek bedőlt felmenő paticsfala ráomlott a kövekre. Mind a „kerítésfalat”, mind a kőutat használták egészen a század végéig.

A római kor utáni periódust a telep területére temetett 12, többnyire melléklet nélküli sír képviseli. Némelyik korábbi gödörbe beásva, a többség viszont kőrakás vagy kőomladék alatt feküdt. Melléklet csak két csontváz mellett volt. Egyik mellé vaskést, másikkal a nyakába átfűrt római érmekből és avar dudoros gyöngyökből álló nyakláncot helyeztek.

Avar kerámia egy kőrakás alatti égett foltból is ismert.

A telep a honfoglalás és Árpád-korban is lakott volt. Szórványként került elő Bíborbanszületett Constantinus bronzérme és egy 12. századi pénz. Az Árpád-kori telephez egy személgödör és több szórvány, illetve 1 ásóból való kerámiatöredék köthető.

Felszíni terepbejárásaink és a fémkeresős vizsgálatok alapján kiderült, hogy a település az M1 autópálya északi oldalán több száz méter hosszan folytatódik. Összeér a topográfiában 13/8-as lelőhelyként feltüntetett teleppel. Hozzá tartozik a teleptől kb. 50 méternyire Ny-ra kezdődő, dombtetőn található, ugyancsak több periódusú temető (910 sír).

A területet 1999. nyarán feltöltötték, az M1 autópálya és 100-as út közötti összekötőút, valamint egy ipari park épül a helyén.

Munkatárs: Mali Antal restaurátor. Az ásatáson részt vettek Kalácska Róbert, Czene András, Fábrián Szilvia, Vámos Péter régészhallgatók.

OTTOMÁNYI KATALIN

234. Petőfiszállás, Dósa-tanya

(Bács-Kiskun megye) A

1999. június 10-én kezdtük meg a feltárást az M5 autópálya nyomvonalának 195. lelőhelyén. A munkák során egy 8. századi település nyomait tártuk fel. Összesen 94 objektum, két földbe mélyített ház kemencével, egy földbe mélyített kör alakú építmény, több cölöplyukrendszer, gödrök és 27 árok került elő. A leletmentés

során feltártunk egy lósírt is. Az állatot feldarabolva helyezték el, kétoldalt szimmetrikusan a ló mereven kinyújtott két hátsó lábát a medencével együtt, mellette a két mellső lábat ugyancsak szimmetrikusan lerakva, a lábak között a nyaki rész, valamint a kettőbe vágott gerinc volt. Oldalt, a medence mellett helyezték el a koponyát. Melléklete nem volt, az elhelyezés megállapítható rendszere miatt a lovat áldozati állatnak gondoljuk.

SOMOGYVÁRI ÁGNES

235. Petőfiszállás, Dósa-tanya, 195/b lelőhely

(Bács-Kiskun megye) A, Á

Leletmentő ásatást végeztünk az M5 autópálya tervezett nyomvonalán, a Petőfiszállás, Szentkúti kegyhelytől 6–700 méterre északnyugatra. A feltárt terület nagysága közel 7200 m² volt, ahol késő népvándorlás és Árpád-kori objektumok kerültek elő. Az avar kori településhez házak, gödrök, karámok tartoztak, amelyek között volt az a boronaszervezetű, kőkemencés felszíni lakóház is, ami ismereteim szerint e korban ismeretlen típus a Kárpát-medencében. Az edénytöredékek alapján a település a 8–9. században volt lakott. Az Árpád-kori jelenségek lazább szerkezetű településre utaltak, néhány sekély árok, kevés leletet tartalmazó, sekély gödör és mindössze 30–40 cm mélységű, téglalap alakú karámok kerültek feltárássra.

BALOGH CSILLA

236. Petőfiszállás, Dósa-tanya, 195/c. lelőhely

(Bács-Kiskun megye) Á

Az M5 autópálya tervezett nyomvonalán a 195/b. és 195/d. lelőhelyszakaszok között a 120 + 921 – 121 + 040 km szelvényben 4320 m² területet kutattunk át, ahol a lelőhelyen elterülő Árpád-kori település bonyolult, egymást vágó árokrendszerét tártuk fel. A kerítő- és vízvezető árkok, karámok mellett 16 gödröt is találtunk. Az objektumok teljes feltárást a talaj- és időjárási viszonyok jelentősen megnehezítették, sőt esetenként lehetetlenné is tették. A feltárt objektumokból igen gyér leletanyag, állatcsont és Árpád-kori edénytöredékek kerültek elő.

V. SZÉKELY GYÖRGY

237. Petőfiszállás, Galambos-éri csatorna,

M5 232. lelőhely

(Bács-Kiskun megye) Á

Az M5 autópálya építését megelőző régészeti feltárások keretében leletmentő ásatásra került sor Petőfiszállás község határában, a Szentkúti kegyhelytől kb. 5 km-re délkelet felé (M5 12,5–125,6 km szelvény). A tervezett nyomvonal itt kb. 2 km hosszan párhuzamosan halad a Galambos-éri csatornával, s átvág egy a mély fekvésű, vize nyős-zsámbékos környezetből erőteljesen kiemelkedő, nyugat-kelet irányú, hosszan elnyúló földhátat. Ezen a természetes magaslaton, a csatorna bal partján 180 × 40